

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

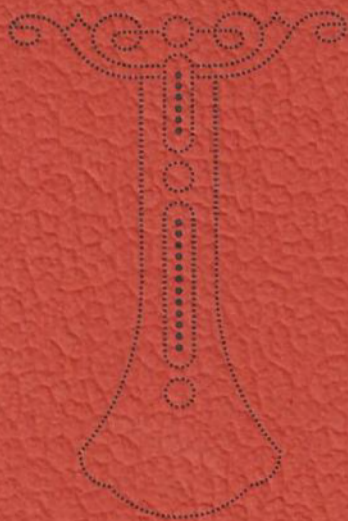
Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Ølgod Sogn

ved P. Storgaard Pedersen

Esbjerg
Paul Schrøders Bogtrykkeri
1920

ØLGOD SOGN

VED

P. STORGAARD PEDERSEN

ESBJERG
PAUL SCHRØDERS BOGTRYKKERI
1920

I. ØLGOD SOGN

VORE skønneste og rigeste Stunder er ofte dem, da vi lever i Mindets dunkle Verden, og jo længere vi kan naa tilbage i Tiden, jo mere lytter vi med Ærefrygt og Ærbødighed til de Minder, der kan naa frem til vor Tid og bringe Fantasiens Strænge til at klinge med bløde, vemodfyldte Moltoner. I vor Tid gøres der rundt omkring af vore historiske Samfund et ret betydeligt Arbejde for at bevare de gamle Minder for Efterslægten, vi freder om de gamle Kæmpehøje, Gravhøjene, hvor Forfædrene hviler fra Hedenolds Dage, og vi samler i vore Museer det, som er levnet og bevaret af synlige Minder fra hine længst forsvundne Dage. Men det meste af det gamle er dog gaaet tabt gennem Tiderne, og saa meget mere Grund vil der være til at vogte det, der endnu er levnet. Vort Modersmaal, Sproget, er jo ogsaa af ældgammel Oprindelse, men det har forandret sig saare meget gennem Tiderne. Saaledes

vil ingen Jyde i vore Dage kunne læse Jydske Lov, der blev nedskrevet 1241, uden særligt Studium, og gaar vi længere tilbage til Indskrifterne paa Runemindesmærkerne, vil det ses, at Ændringerne er langt større. Vi har dog paa Egnen her mange sproglige Minder i vore Stednavne, der, som Navne paa Landsdele, Landsbyer, Sogne og enkelte Gaarde har holdt sig fra de Tider, da Egnens Folk fik faste Boliger her, og rimeligvis er flere disse Stednavne ældre end vor Tidsregning. Naturligvis er mange Stednavne af nyere Oprindelse, men de er i Almindelighed lette at kende fra de gamle.

Den gamle Landsinddeling.

Fra meget gammel Tid var Landet delt i Herreder, der hvert oprindelig synes at have bestaaet af 120 Familier, eller et stort Hundrede, og Oldtidens Rettergang og religiøse Kultur var knyttet til Herredernes Tingsteder. Senere under Kongedømmet blev flere

Herreder lagt sammen til et Sys- sel, der styredes af en kongelig Embedsmand. Da Kristendommen senere antoges af vort Folk, fremkom Sogneinddelingen. Et Sogn omfattede saa mange Familier, som søgte en Kirke, thi Navnet Sogn er af samme Rod som Gerningsordet søge.

Horneherred blev altsaa Egnens første Inddeling. Sandsynligvis har Ølgod været Hovedbyen i Herredet, og her paa de gamle Tinghøje har Herredets Folk plejet Retten efter deres gamle, uskrevne Vedtægter, medens Gudsdyrkelsen sikkert nok har været knyttet til det nærliggende Torlund. I de hellige Lunde nær ved Tingstederne stode de gamle Gudehov, hvoraf mange var viet til Guden Tor, der, som den beskyttende Krigsgud, havde en særlig fremragende Plads i Fædrenes Gudsdyrkelse. Der er da ogsaa ved Torlund fundet flere Oldtidsvaaben, som synes at være nedlagt som Offergave, og som til vore Dage bærer Vidne om Stedets Hellighed i Oldtiden. Det gamle Horneherred omfattede et meget stort Omraade, hvor Oldtidsfolkene har boet meget spredt. De vestlige lave Sogne er sikkert nok blevet sent bebyggede, da her findes grumme faa Spor af Bebyggelse i Stenalderen, og heller ikke har disse Egne mange Spor af Bronzealderens Mindesmærker. Indtil Aar 1300 omfattede Horneherred 29 Sogne, eller hen-

ved tre Gange saa mange som flere andre jydsk Herreder. Hen i det fjortende Aarhundrede blev Herredet da delt i de tre: Øster-, Vester- og Nørre-Herreder. I „Ribe Oldmoders“ Kirkeliste fra omtrent 1325 er Delingen endnu ikke foregaaet, men snart derefter maa den have fundet Sted, og hvert af Herredets tre Dele fik saa sit eget Tingsted.

I den Indberetning, som Præsten i Ølgod 1638 indsendte til Ole Vorm, og som senere bliver meddelt, nævnes de to Tinghøje her sydvest for Hedeager, hvor de endnu ligger. Sandsynligvis er Tingstedet da allerede flyttet, fordi de ligger tæt ved Herredets Nordvestgrænse. Nørre Herred havde sit Tingsted ved to Høje øst for Vium Kirke, og i Februar 1580 udstedtes kongl. Brev om, at det skulde forblive der, da det i nogle Aar havde været flyttet til andet ubelejligt Sted. I en Indberetning fra 1808 i Nationalmuseets Arkiv berettes om de to Tinghøje øst for Vium, hvortil mange Veje løber fra alle Kanter, især fra Øst. Øster Herreds Ting flyttedes 16. Februar 1594 formedelst Drukkenskab og anden Uskikkelighed, som holdtes der, da det laa for nær ved en Landsby. Siden indgav Herredsmændene Klage over Flytningen, og 1631 er udstedt kgl. Brev til Lensmændene paa Riberhus og Lundenæs, at de skulde undersøge, hvorfor dette

var sket, og erklære sig derom, da Bønderne i Herredet havde klaget over, at Tinget var flyttet fra Fjerdingkirken og den By-mærk, der ligger midt i Herredet, hvor det fra Arilds Tid ligget har, tilmed hvor det nu er liggende ikke skal være uden en halv Mils Vej, til det andet Herred vedtager, og paa de andre Sider skal være, 2—2½, Mils Vej, hvorfor de mener at være sket Uret ved samme Forflytning og til stort Besvær især om Vinteren. Om Tinget virkelig er flyttet tilbage vides ikke, men det holdtes den Gang i den sydvestlige Del af Ølgod Sogn nærved Strellev Sogneskel.

Om Tingstedets Plads i Vester Herred giver Præsteindberetningen 1638 ogsaa Oplysning. Paa et medfølgende tarveligt Rids af Outrup Sogn, som ligger omtrent midt i Herredet, er der øst for Kirken tegnet en firkantet Plads med Prik i Midten. Ved Siden deraf staar skrevet: Vester Herreds Ting. Tegningen angiver utvivlsomt den firkantede Stensætning om Tingstedet, og Prikken skal saa angive Tyvsstenen, hvor den anklagede blev stillet op. Tingstedet er vistnok flyttet dertil 1572, men der findes nu ikke Tinghøje paa Stedet, saa man har gættet paa, at Tinget har været holdt paa Højene ved Dyreby.

Horneherred, Skadsherred og Maltherred udgjorde i den ældre Middelalder Vardsyssel, hvis Ting-

sted var i Varde, og hvor der fandtes et kongeligt Slot, Vardehus. Varde Len omfattede ogsaa de tre Horneherreder 1471. Af disse var Vesterherred 1486 pantsat til Familien Lange paa Lydumgaard, mens Øster- og Nørreherreder blev pantsat til Ludvig Nielsen Rosenkrans. Disse to Herreder var endnu ét Len under Kong Frederik den Første, men efter 1660 laa de under Lundenæs Amt, der senere kaldtes Ringkøbing Amt; men Østerherred kom 1794 under Ribe Amt. Varde Syssel vedblev at bestaa med sin gejstlige Retsordning indtil 1720, men siden den Tid har denne gamle Ordning været ude af Brug, og kun faa kender nu Navnet.

Den vestlige Del af Øster Horne Herred ligger paa Oddum-Varde Bakkeø, og her findes mange Minder fra Oldtidens Bebyggelse. Ved den Undersøgelse der fra Nationalmusæet blev foretaget 1893, fandtes i Herredet omtrent 520 Gravhøje af den lave og runde Form, der er karakteristisk for den jydsk Stenalder. I Ølgod Sogn optaltes der 120 Gravhøje, og et lignende Tal fandtes i Hodde Sogn. Ølgod er det nordøstligste Sogn paa nævnte Bakkeø. Sognets højeste Punkt paa Bøllund Hede er 57 Meter over Havet. De højtliggende Jorder her omkring er mest sandede, mens de lavere-liggende Jorder mod Syd og Øst

har isolerede Bakkepartier og ofte er dybtmuldede og frugtbare. I denne Del af Sognet er der gode og værdifulde Engstrækninger. Sognet har ingen gamle Skove, men Stednavne og gamle Sagn fortæller om, at Sognet i ældre Tider har haft udstrakte Skove. Det fortælles saaledes, at Egetømmeret til Ølgod Kirke skal være hugget ved Havlund. Siden Hedeselskabet har begyndt sin rige Virksomhed, er der i Ølgod Sogn plantet henved 500 Tdr. Land med Naaetræer. I den sidste Menneskealder har Sognet paa andre Maader haft en rig Udvikling, og dets Folketal er i det sidste Aarhundrede vokset til mere end det firdobbelte, hvilket dog især skyldes den stærkt voksende Stationsby, som ved Vestbanens Anlæg fik sin heldige Beliggenhed i Nærheden af Ølgod Kirke. Sognavnet Ølgod skrives i „Ribe Oldemoder“ som Ølguth. Dette Skrift, hvis latinske Navn er „Avia Ripensis“, indeholder en Samling af Adkomster, Indtægtsangivelser og kirkelige Vedtægter for Ribe Domkapitel og Bispestol. Det er nedskrevet i Aarene 1290—1518, og det indeholder den betydeligste Kilde, man har til Oplysning om Stednavnenes middelalderlige Former. I en Fortegnelse fra Aaret 1325 over Stiftets Sognekirker findes ogsaa ovennævnte gamle Form af Sognavnet Ølgod, og det viser sig da, at den gamle

Skrivemaade svarer omtrent nøjagtig til den nuværende, idet „th“ i ældre dansk næsten altid brugtes for det bløde d. Ordets Forstavelse synes at være nær beslægtet med det oldnordiske Ord all, der betyder en Rende, en langstrakt Sænkning med Vandløb. Derfor ligger Byerne med samme Forstavelse alle ved større Sænkninger i Jordsmonnet ligesom her. Ølby ligger ved den Kile, der sænker sig ind mod Byen fra Limfjorden, Øllinge paa Sjælland ligger ved Græse Mølleaa, og paa Bornholm findes en Ølanaa. Flere af vore Stednavne med Forstavelsen Øl kan ligesom tilsvarende Navne i Norge og Sverrig forklares paa samme Maade. Slutningsstavelsen guth er sikkert nok Tillægsordet god, der er føjet bagefter ligesom i Sognavnet Vorgod. Denne Opfattelse af Navnets sidste Led finder man ogsaa da den lærde Magister Jens Sørensen Ølgod, Søn af Præsten Søren Jensen, skrev sit Efternavn paa græsk som Zythagathos.

Om Ølgod Sogns Byer og enlige Gaarde.

Det er et Særkende for Bebyggelsen i Vestjylland, at den aldrig saaledes, som i Østjylland og paa Øerne, er klumpet sammen i større Landsbyer. Folk har oprindeligt her haft Lyst og Mod til at danne selvstændige Brug uafhængige af hinanden. Derfor kendte man her

saa grumme lidt til Fællesdriften, som den brugtes i de andre Landsdele. Den gamle, almindelige Landskyld, der hvilede paa hver Gaard, kaldtes Landgilden, og den var en fast uforanderlig Skat, der ikke vilkaarlig kunde forandres, selv om Bonden havde udvidet sin Bedrift, hvilket let lod sig gøre her i Vestjylland. Landgilden bestod af Ejendommens Frembringelser, og den var fastsat i Jordebøgerne. I Danske Lov hedder det da ogsaa; „Bonden skal ikke være pligtig at levere andet, hverken i Varer eller Penge, end han staar for i Jordebogen.“ Imidlertid skete det efter den ulykkelige Krig 1657—60, at Ejendommene mange Steder laa øde og altsaa ingen Landgilde kunde svare, hvorfor Frederik den tredje lod indkalde alle Godsernes Jordebøger, og samtidig indkrævedes gennem Herredstingene Vidnesbyrd for hvert Sogn om øde, afbrudte og forarmede Gaarde, for at der kunde gøres en retfærdig Skyldsætning, og det skulde gøres paa den Maade, at hele den gamle Landgilde henførtes til en ensartet Benævnelse: Hartkornet. Dette Arbejde blev fuldført indtil Aaret 1688, da den saakaldte „gamle Matrikul“ fastsatte, hvor meget hver Ejendom skulde svare. Under Enevælden blev der dog tillige opkrævet en Mængde Ekstraskeer, saa Bønderne næsten alle nedsank i den sorteste Armod.

Sandsynligvis har man paa den Tid formet det gamle Ordsprog: „Du kan sagtens synge“, sagde Bonden til Lærken, „du svarer ingen Skat“.

Efterfølgende Oversigt over bebyggelsen i Ølgod Sogn er ordnet efter den gamle Matricul fra 1688, men Enkelthederne er efter en Afskrift fra omtrent 1705. Nævnte Afskrift har været gemt i Nørre Vosborg Godsarkiv, men Enkefru Valeur har skænket den til historisk Samfund for Ringkøbing Amt. Det er et værdifuldt, historisk Aktstykke, som indeholder hele Matriculen fra Lundenæs og Bøvling Amter, og da Ølgod Sogn paa den Tid hørte til Lundenæs Amt, kan det give ret gode Oplysninger til dette Sogns Fortidshistorie. De øvrige Oplysninger er hentede fra trykte Skrifter, især fra de af Rigsarkivet udgivne Bøger: Kronens Skøder og danske Kancelliregistranter samt af Traps: Danmark.

Lindbjerggaard

har været en adelig Sædegaard allerede i Slutningen af Middelalderen. 1527 ejedes Gaarden af Fru Else Fasti, der var Enke efter Niels Rud. Hun testamenterede Gaarden til Fru Magdalene Spend, Mogens Kaases Enke, og derefter boede Slægten Kaas her i mange Aar. Erik Kaas, en Søn af Niels Kaas og Anne Bjørn, boede her i lang Tid. Han hørte til Sparre-

kaasernes gamle, ansete Slægt, og hans Broder var den berømte Kansler Niels Kaas til Taarupgaard. Han var gift med Kirsten Pedersdatter Galt, en Datter af den rige Herremand Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup, og med hende blev han Ejer af flere store Godser. Han synes ikke at have været nogen virksom Deltager i Tidens politiske Begivenheder, men derimod skønner man, at han har været en særdeles virksom og paapassende Jorddrot. I sine sidste Leveaar var han kgl. Lensmand paa Børglum. Han døde 31. December 1578 og blev ligesom sin berømte Broder begravet i Viborg Domkirke. Hans Enke døde 1615 og jordedes ved sin Mands Side. En stor Gravsten med begge Billeder i Legemsstørrelse dækkede deres jordiske Levninger; men den blev desværre ødelagt under Domkirkens Restauration. De efterlod sig 10 Børn, 5 Sønner og 5 Døtre, hvoraf den ældste Søn Peder Kaas arvede Lindbjerggaard, men han levede her ikke ret mange Aar og døde ugift. Lindbjerggaard ejedes derefter af Jens Juel, der hørte til den dygtige og ansete Slægt, der især var knyttet til Vestjylland, hvor man paa mange gamle Minde-mærker finder Slægtsvaabenet, en syvoddet Stjerne over tre Bølger, indridset. Jens Juels Bedstefader Jens Juel til Alsted døde 1563, og hans Forældre var Peder Juel

og Margrethe Ulftand. Han var saaledes-Farbroder til de to navnkundige Brødre Jens Juel og Søhelten Niels Juel.

Jens Juel til Lindbjerg er født 1594 og fik i sin Ungdom militær Uddannelse. 1624 blev han Lieutenant, men et Par Aar senere blev han benaadet med et Len paa Mors. 1627—29 var han Lensmand i Tronhjem og derefter paa Bergenshus indtil 1633. I Aaret 1625 ægtede han den 19-aarige Ide Henriks Datter Gjøre, der den Gang var i Huset hos den lærde Holger Rosenkrans paa Rosenholm. Jens Juel døde paa Lindbjerg 1636, men Enken overlevede ham i 18 Aar. Under sin Enkestand skænkede hun 1646 en Klokke til Ølgod Kirke og lod derpaa sætte hendes afdøde Mands og hendes eget Navn.

Da Sønnen Henrik Jul, overtog Lindbjerggaard, var det en anseelig Ejendom, idet den sammen med en under Gaarden liggende Mølle havde 65 Tdr. Hartkorn. De daarlige Tider efter Svenskekrigen kunde ogsaa mærkes her, idet Gaarden ved den ny Skyld-sætning 1688 kun blev sat til 45 Tdr. H. Næsten alt Bøndergodset i Ølgod Sogn laa i hans Tid under Lindbjerggaard. Samtidig havde han Kongetienden og Kirketienden i Fæste. Den første blev sat til 38½ Td. Hartk. og den sidste til 40 Tdr. Hartk. Kongetienden af Ølgod Sogn havde før

hans Tid mest været givet som Stipendium til Folk, der skulde studere. Saaledes blev det 1579 bevilget af Kongen, at Magister Peder Hegelund, der var Læsemester i Ribe, maatte til sit Ophold nyde Ølgod og Horne Kongetiender; men da han 1584 fik et Kannikedømme i Ribe, afstod han disse Tiender, som derefter blev givet til Magister Laurits Ægdiussen kvit og frit, og han nød dem til 1587, da de overgaves paa samme Maade til Hr. Anders Bendtsen. Endskønt Henrik Juel saaledes havde rigeligt Jordegods, synes han ikke at have undgaaet den almindelige Armod, der paa den Tid raadede i Landet baade blandt Herremænd og Bønder; thi Enevoldskongernes Finanstyre var under al Kritik. Han solgte da, vistnok af Trang, 1705 sin Fædrenegaard med underliggende Bøndergods til 244 Td. Hartkorn til Laurits Christensen Vesterhof paa Skjerrildgaard. Dennes Enke afstod 1726 Godset til Sønnen Kapt. Chr. Brønsdorph for 10,330 Rdl. Endskønt Købesummen saaledes kun var omtrent 35 Rdl. for for hvert Td. Hartkorn, har Køberen sandsynligvis ikke kunnet klare sig, thi faa Aar efter afstod han Godset til den rige Handelsmand og Godsejer Gerhard Hansen Lichtenberg. Denne Mand var Købmandssøn fra Horsens og blev, som det synes, efter Moderens, Geske Lichtenbergs,

tidlige Død opfostrest hos Morbroderen Købmand Heinrich Lichtenberg i Flensborg, og siden antog han dennes Navn. I Forbindelse med Faderen og Onkelens drev han Købmandshandel i nogle Aar, og derefter kastede han sig over Landvæsenet. I Løbet af faa Aar købte han foruden Lindbjerggaard tillige en Række Herregaarde i Vejle- og Horsenseggen. Efter Faderens og Onkelens Død blev han ved Arven efter dem en meget rig Mand. Efter alle samtidige Vidnesbyrd var han en virkelig Hædersmand, og i det hele blev han betragtet som Mønster paa en kyndig, driftig og human Godsejer. I Aaret 1728 ægtede han Bodil Hofgaard, en Datter af Borgmester i Horsens, Steffen Hofgaard og Hustru Bodil Høxbro. 1739 blev han optaget i Adelsstanden. I Hofmanns Fundationer, der udkom 1759, meddeles det, at han faa Aar før havde opbygget Hovedbygningen paa Lindbjerggaard. Dette Stuehus er i Brug endnu. Han døde 19. Juli 1764 men hans Enke overlevede ham i over 30 Aar, og begge ligger jordede i Horsens Klosterkirke, hvor der findes et stort Epitafium over dem og deres Slægt. Mens Lichtenberg ejede Lindbjerggaard, lagdes der mere Bøndergods under, ligesom der til Godset var lagt Tiender til 97 Tdr. Hartkorn. Birkedommer Peder Saxnsen købte Godset 1758,

og efter at han havde frasolgt en Del af Bøndergodset og af Tien-
derne, solgte han Resten 8 Aar
senere for 28,400 Rdl. til Henning
Ulrik Nees, som kun var her i 4
Aar, idet han 1768 afhændede
Godset til Niels Hansen. Under
denne Ejer begyndte Bortsalget
af Bøndergodset, og Hovedgaar-
den blev udstykket. Dermed er
den gamle Gaards Saga ude som
Herregaard. Det er ikke længere
adelige og velbyrdige Herrer, der
fra Lindbjerggaard hersker over
hele Sognet; nu har alle Sognets
Beboere baade fri Mands Ret og
fri Mands Kaar, men tillige fri
Mands Pligter.

Egknud.

Her var 1705 to Gaarde, den
ene havde $9\frac{1}{2}$ Td. Hartk., og den
anden omtrent $5\frac{1}{2}$. Begge var de
Fæstegods til Lindbjerggaard. Nav-
nets Forstavelse tyder paa gammel
Skovvækst, og den anden Stavelse
betyder en rundagtig, uregelmæs-
sig Forhøjning i Jordsmonnet. Her
var 1638 en lille Skov tilbage. Til
Vedligeholdelse af Egknud Bro var
henlagt en lille Eng, som brugtes
af Bønder i List.

Vognslund

havde 1705 kun to Ejendomme.
I den ene, som havde $11\frac{3}{4}$ Td.
Hartk. boede fire Fæstere, der
formodentlig har drevet Gaarden
i Fællesskab. I den anden Gaard
med $7\frac{1}{2}$ Td. Hartk. var der to

Fæstere, ligesom de foregaaende
under Lindbjerggaard. Vincents
Juel til Hesselmed ejede den ene
af Gaardene indtil 1565, da han
mageskiftede den bort til Kronen.
Gaarden kom 1626 under Lind-
bjerg, da Jens Juel fik den i Mage-
skifte. Navnets Forstavelse er sand-
synligvis Mandsnavnet Vogn, der
findes i mange andre Stednavne.

Hejbøl

skreves 1705 som Heebølle og var
da en Gaard paa omtrent $7\frac{1}{2}$ Td.
Hartkorn med to Fæstere under
Lindbjerggaard. Et Sagn, der er
gengivet i Poul Bjergeres Bog: En
Tids- og Familieskildring fra Vest-
jylland, fortæller: „Bonden i Hej-
bøl ejede Ølgod Kirke og har byg-
get Kapellet (Absisen) til den. En
Aften, kom han kørende forbi Kir-
ken og saa Lys derinde. Han troe-
de, at Præsten havde glemt at
slukke Lysene og gik derind og
slukkede dem, men da han kom
udenfor var de tændt igen. Saa
kunde han ikke tro andet, end at
de ikke var bleven rigtig slukkede,
og han gik atter derind. Men idet
han nu anden Gang kom ned til
Kirkedøren og vilde gaa ud, laa
der et stort grimt Dyr, som han
blev meget ræd for, og han lovede,
at dersom han slap godt ud af
denne Fare og kom velholden
hjem, saa vilde han bygge et Kapel
til Kirken. Dernæst bad han vor
Herre bevare ham selv, hans Heste
og hans Vogn, drog saa sin Kaarde

og stak igennem Dyret, idet han sprang over det. „Drej og stik igen!“ sagde Dyret. „Nej, det skal Gud forbyde,“ sagde Manden og gik sin Vej tilbage til Vognen, hvor alt var i god Behold undtagen et Føløg, han havde for; det laa og var død, fordi han kun havde bedt for sig selv, sine Heste og sin Vogn. Som han havde lovet, tog han nu fat paa at bygge Kapellet, og det kostede en Skæppe Penge, og Skæppen er udhugget i Kappellets Mur, og derover hugget et Mandshoved, som skal forestille Hejbøl Bonde. Det grimme Dyr, der laa i Kirkedøren, er tegnet af paa Kirkens Mur, Kaarden, som han stak igennem det, hænger inde i Kirken, og hvem der ikke vil tro det, kan selv se ad.“ Det være nu, som det vil, Hejbølbønderne maa have været ansete Folk, da Sagnet gennem lange Tider har forlenet dem med Rigdom og Dygtighed. Gaardens Navn betyder Hedebol, men Bol havde i Midelalderen Betydning af Gaard eller Bolig.

Ølgod Præstegaard

var 1705 en anselig Ejendom, idet den havde 14 Td. 5 Skpr. Hartkorn. Under denne Takst regnedes dog tillige nogle Enge, der hørte til Ølgod Kirke, og hvoraf Præsten skulde svare Vin og Brød til Kirkens Brug.

Vestkjær.

Her var 1705 to Gaarde, hver

med to Fæstere under Lindbjerggaard. Den ene havde omtr. 7½ Td. Hartk., den anden 13 Td. og 5 Skpr. Det er vistnok den mindste af disse Ejendomme, som Christoffer Gersdorff til Sæbygaard ejede til 1614, da han mageskiftede den til Kronen. Senere hørte Gaarden til Horsens Hospital, hvorfra Jens Juel til Lindbjerg 1626 fik den i Mageskifte.

Ølgod By.

Matriculen anfører her tre Gaarde som Fæstegods under Lindbjerggaard, hvorunder ogsaa to Bolsteder under en Td. Hartk. hørte. En Gaard var vistnok Selveje, men den var ikke beboet af Ejeren. Degneboligen havde 1 Td., 4½ Skp. Hartk. Blandt de først nævnte Gaarde bær en Navnet Torpgaard.

Bjerregaard

havde før 1688 kun været én Ejendom, men 1705 var den delt i to smaa Gaarde og et Bolsted. Den ene af Gaardene og Bolstedet tilhørte Sognepræsten, den anden Gaard var Fæstegods under Lindbjerggaard.

Hjedding.

Byens Navn skreves 1688 som Heding, og det er det samme Navn som forekommer flere Steder i Landet, f. Eks. Store og lille Hedinge paa Sjælland. Endelsen ing — inge hører til Landets æld-

ste Bebyggelse og betegner vistnok en langstrakt Sænkning i Jordsmonnet, altsaa her ind i Heden. Byen havde 1688 fire Gaarde med tilsammen 21 Tdr. Hartk. som ved den da foretagne Om-matrikulering nedsattes til omtr. 15 Tdr. To af Gaardene laa under Lindbjerggaard, en under Vindum Overgaard, men den fjerde ejedes af den Christian Pedersen, der ogsaa havde en Gaard i Ølgod By.

Bøllund By

havde 1688 tre smaa Gaarde som Fæstegods under Lindbjerg, men 1705 laa den ene af dem øde. Navnet er formodentlig en Sammentrækning af Bøgelund.

Agersnap By.

Her var 1688 fire Gaarde, hvoraf de tre havde over 7 Tdr. Hartk. De var paa den Tid alle Fæstegods under Lindbjerggaard. 2 af Gaardene samt 10 Enge, der drevs til den ene af dem, var 1579 Krongods, og de mageskiftedes da til Domkapitlet i Ribe tilligemed en Gaard i Bøllund, 1 Gaard i Østbæk og 2 i Gaarde i Heding, af hvilke den ene kaldtes Hegbøl. 1633 fik Jens Juel til Lindbjerg en af Gaardene i Agersnap ved Mageskifte, og paa samme Maade fik han de ovennævnte Gaarde fra Ribe Domkapitel, saa man vil se, at han har været ivrig efter at faa Bøndergods samlet om sin Hovedgaard, saa han til dens Drift

kunde bruge Hoveriet. Samme Endelse som i Navnet Agersnap findes mange Steder, saaledes her i Bejsnap. Snabe er et fremspringende Stykke Eng eller Skov, der strækker sig ind i Marken. Bejsnap var en Gaard paa 10 Td. Hartk., der 1688 blev nedsat til knap 7 Td. Navnets Forstavelse er et gammelt Ord Beit, der betyder Græsgang, og deraf er dannet Gerningsordet bede, d. v. s. lade Plovdyret græsse.

Medum.

Her var i det 17. Aarh. en Gaard med over 11 Td. Hartk., der 1688 nedsattes til omtrent 8 Td.. Navnet skreves da Meden, som vidst nok er dets rigtigste Form. „Med“ er et gammelt Ord, der betyder Maal, Mærke eller Grænseskel, og det betegner altsaa her en særlig afgrænset Ejendom. Samme gamle Ord er endnu i Brug i Mundheldet: Han gaar uden Maal og Med.

List

bestod 1688 af 2 Gaarde, øster og vester List, samt 2 Boelsteder, der altsammen var Fæstegods under Lindbjerggaard. 1604 var her 4 Gaarde og et Bol, som Peder Jul til Alsted fik i Mageskifte fra Kronen for andet Gods i Lundesnæs og Bøvling Len. Navnet List, oldn. lista, betyder Rand eller Kant og findes i flere nordiske Stednavne.

Forsomho

var i det 17 Aarhundrede en anseelig Ejendom med henved 14 Tdr. Hartk., der 1688 blev nedsat til o. $10\frac{1}{2}$ Td. Gaardens Navn skreves da rigtigere Foersomhoed, idet Navnets Endelse betyder Hoved, en fremspringende, højtliggende Odde. Endnu 1638 skreves Forsomhoved. Gaarden var Fæstegods under Lindbjerggaard.

Grønfeld

var ligesom foregaaende Fæstegods til Lindbjerggaard. Gaardens Hartk. var 6 Tdr. 2 Skp., som 1688 nedsattes til 4 Tdr. 3 Skp. Navnets Endelse feld eller fele betyder Vadested.

Havlund.

Navnet skreves 1688 Hauerlund. Have, oldn. hagi, betyder noget indhegnet Mark eller Skov. Gaarden var 1688 Fæstegods til Lindbjerg, og dens Skyld nedsattes ved nævnte Aar fra $8\frac{1}{2}$ Td. Hartk. til 7 Tdr. $7\frac{1}{2}$ Skp.

Mejlvang.

Henrik Juel til Lindbjerg fik 1670 Gaarden i Mageskifte fra Kronen, og dens Skyld var da 5 Tdr. 6 Skpr., som 1688 forhøjedes til lidt over $8\frac{1}{2}$ Td.

Gammelgaard

var ligeledes Fæstegods til Lindbjerg, og beboedes 1688 af to Halvgaardsfæstere, der efter den

Tids Skik drev Ejendommen i Fællesskab, ligesom Gaardens Stuehus har afgivet Bolig for begge Familier. Gaarden skyldte 6 Tdr. $6\frac{1}{2}$ Skp., der 1688 forhøjedes til lidt over 7 Tdr. 4 Skp.

Hungerbjerg og Smaanæring

var 1688 to smaa Ejendomme, der hver fik godt $2\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og laa som Fæstegods under Lindbjerg. Man kan sikkert gaa ud fra, at det ikke er Beboerne af disse Gaarde, der har givet dem Navn. Det er det jyske Folkehjør, der har givet sig Udslag over for disse Ejendomme, som kunde yde Besidderne et fattigt Underhold. I vore Dage svarer Ejendommene jo heller ikke til Navnene.

Skærbæk.

1583 fik Mads Nielsen Skade, der ejede Østergaard i Lyne, Skærbæk Mølle og begge Gaardene i Vallund i Mageskifte af Kronen, 1688 laa Møllen, der havde godt $3\frac{1}{2}$ Tdr. Hartk., under Vindumovergaard, mens Vallundgaarden stadig laa som Fæstegods under Østergaard, hvis Ejer nu var Ritmester Augustinus Permoser. Forstavelsen af Vallund er oldn. valr., der betyder Falk.

Østbæk By

havde 1688 syv mindre Gaarde, hvoraf ingen havde over 3 Tdr. Hartk. En af Gaardene laa som

Fæstegods under Ribe Hospital, to Gaarde tilhørte Kronen, men den ene, som var Ryttergods, laa øde. En Gaard tilhørte Fru Sophie Rostrup til Dejbjerglund, og Byens tre mindste Gaarde laa som Fæstegods under Lindbjerggaard.

Harkes

var 1688 en Fæstegaard, hvis Ejer var Nicolaus Broberg i Aarhus. Den havde 8 Tdr. 2 Skpr. Hartk., som ved Matrikuleringen blev nedsat til 7 Tdr. 2 Skpr. Gaardens Navn skreves den Gang Harges, som er en rigtigere Skrivemaade end den nuværende, idet Hargr, oldn. hørgr, betyder Høj, Offerhøj eller Gravhøj med Stensætning. De mange Gravhøje i Ølgod Sogn vidner om rig Bebyggelse i Oldtiden, og det var derfor ret naturligt, at Sognet den Gang fik Herredstinget indenfor sit Omraade og derved blev som Midtpunkt for Egnens retslige og religiøse Kultus i Hedenolds Dage.

En kendt Slægt, som stammer fra Ølgod.

Den førnævnte gamle Matricul meddeler, at der omkring 1688-1700 boede tre Fæstebønder, Niels Hansen, Niels Pedersen og Søren Nielsen i den største Gaard i Ølgod By. Denne Gaard havde da godt 9 Tdr. Hartk., saa den har vel nok kunnet føde de tre Familier nogenlunde godt. Det synes at være fra den her nævnte Søren Nielsen, at

den store Slægt Ølgaard nedstammer. Over de ældste Led af denne Slægt findes en Stamtavle i „Danske Samlinger“ anden Række, andet Bind, hvorefter her nævnes følgende: Niels Sørensen Ølgaard boede i Ølgod og var gift med Mette Knuds Datter. Han døde 1719. Han efterlod sig følgende tre Sønner: 1) Knud Ølgaard, Købmand i Varde, gift 1728 med Ane Katrine Farbers og død 1730. 2) Søren Ølgaard, Købmand i Varde og Borgmester samme Sted. 3) Rasmus Ølgaard, f. 10. November 1709, død 10. August 1770 som Købmand, Byskriver og Hospitalsforstander i Varde. Han var 8. Oktober 1733 bleven gift med Ingeborg Margrete Termansen, eneste Barn af Rektor Terman Termansen, ved Varde Latinskole. Hun var født 6. Januar 1715 og døde 7. Februar 1775. Rasmus Ølgaard var en dygtig og anset Mand, der ved sin Købmandshandel havde tjent saa meget, at han kunde købe Herregaardene Sneumgaard og Bramming. Dette Ægtepar efterlod sig 9 Børn, som alle fik deres Hjem i Vestjylland, hvorfor de nævnes her:

1. Niels Rasmussen Ølgaard, f. 9. Septbr. 1735, gift med Præstedatter Margrethe Hedevig Fabricius fra Varde. Han arvede Sneumgaard, hvor begge Ægtefællerne døde 1783. Deres Søn, Nicolaj Es-march Ølgaard, blev Biskop i Viborg.

2. Søren Ølgaard, Købmand i Varde.

3. Terman Ølgaard, f. 14. Septbr. 1745, arvede Bramminggaard, hvor han levede ugift. Han var en dygtig og human Godsejer, blev Justitsraad. Døde 19. Juni 1827.

4. Hans Vulf Ølgaard, f. 31. Marts 1750, Postmester, By- og Herredsskrivér i Varde, Justitsraad.

5. Ane Katrine Ølgaard, gift m.

Pastor J. C. Skou i Ulfborg, hvor hun døde 12. Debember 1778.

6. Karen Ølgaard, gift m. Købmand Simon Andrup i Lemvig.

7. Mette Ølgaard, gift m. Pastor Thomas Hillerup i Darum, død 28. November 1767.

8. Kirstine Marie Ølgaard, gift m. Købmand Borch i Varde.

9. Else Ølgaard, gift m. Pastor G. A. Fabricius i Ansager. Død 2. December 1822.

EN GAMMEL SOGNEBESKRIVELSE AF ØLGOD

BLANDT de mange betydelige Mænd, vort Land forstrede i det 17de Aarh., indtager Ole Worm en særegen Plads paa Grund af sine rige Evner og sine mangesidige Interesser. Han var fremragende som Læge og Naturforsker og vandt sig tillige et berømt Navn som Oldgransker. For at fremme Worms Arbejde med Undersøgelsen af Fædrelandets Oldtidsminder, blev det paalagt Biskopperne at lade Præsterne i deres Stifter hver for sit Pastorat indgive en Beretning om, hvad der fandtes i Sognet af Oldtidsminder. De Indberetninger, som derefter indkom fra Ribe Stift, findes paa Universitetsbiblioteket og er trykt i „Danske Samlinger“

2. Række 4 B. De giver en fortrinlig Underretning om Stiftets ydre Udseende i første Halvdel af det 17de Aarh.

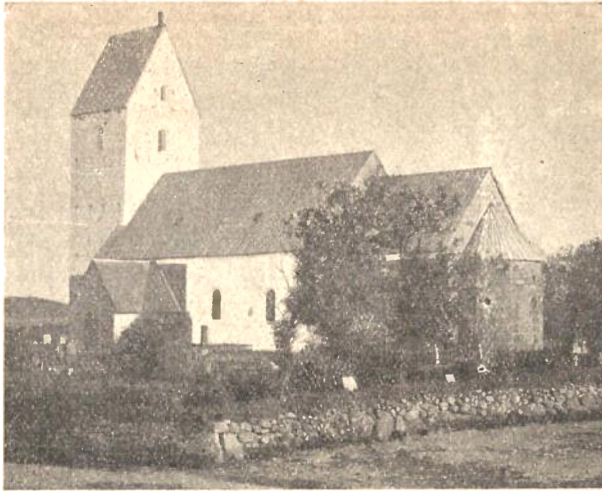
Da den kgl. Forordning om disse Indberetninger er udsendt 1622, maa det være Præsten Hans Sørensen, der har afgivet Meddelelsen, som her trykkes med den originale Retskrivning.

Ølgod Sogn. Et Grundrids, hvorpaa findes: Vallund 2 gaarde, vesten derfor Sausberghøy, østen derfor Vonghøy Gammelaggerhøy, Risdallberg, Loulundberg, Skiærbeck Mølle, Hafflund en gaard, østen derfor Stienhøy, Kobbelhøy, Hugormhøy, Forsomhoued 1 gaard, norden derfor Pughøy, sønden derfor en berg

kaldis Møgelberg, Volhøy, anden berg, Trindmuosberg, Vognslund 2 gaarde, Grøndfald 1 gaard, Hiuflund 1 gaard, Harckis 1 gaard, vesten derfor 4 høye kaldis Tophøye, tuende høye kaldis Reshøye, Østbeck er 2 gaarde 6 bole, Aggersnap 3 $\frac{1}{2}$ gaard 1 boell, østen derfor Skauberg, Heybøll 1 gaard, østen derfor Heybøllknap, Miedom 1 gaard, Beisnap 1 gaard, vesten derfor Gødhøye, Grønhøy, List en by, haffde 6 $\frac{1}{2}$ gaarde oc 1 boel, bleff affbrøt saa nær som 2 gaarde, Ecknud 2 gaarde, østen derfor en liden skoff oc muose, Lindberg en hærgaard, østen derfor Skibelhøy, Hungerberg $\frac{1}{2}$ gaard, Smaanæring $\frac{1}{2}$ gaard, Bøllund 2 gaarde 1 boel, vesten derfor

Rundværhøy, Rygerberg Pughøy, sydøst derfor Thorhøy oc Thouhøy, Meilvang 1 gaard Hieagger 1 boell, sydvest derfor Tranekiærhøye, østen derfor nogle høye kaldes Tinghøye, norden for disse Kørshøy, Gammelgaard 1 gaard, Vestkjær 2 gaarde, norden derfor Oddershøy, Ølgod præstegaard, en liden gaard Tarp, Hieding 4 gaarde, sønden derfor 3 høye kaldis Schiellhøye, Ølgod kiercke haffuer en høy taarn med 4 gaule, en vaabenhus paa huer side oc en capelle paa synderside med 4 gaule; en gaard ved kiercken med nogle smaa huse; Ølgod by 2 gaarde 1 boel, østen derfor Sorthøy, Ecknud broe.

II.

ØLGOD KIRKE

DET varede henved 200 Aar efter, at Ansgar 826 blev Nordens Apostel, før Kirkebygningen kom nogenlunde i Gang. Ved Ansgars Død 865 fandtes der kun Kirker i Slesvig og Ribe, og under hans Eftermand Rimbert, der døde 888, rejstes Landet næste Kirke i Aarhus. I Aaret 948 hedder det i en pavelig Bulle, at Erkebiskop Adeldag skulde sikres Erkesædet i Hamborg og derfra have Tilsyn med de nordiske Folk og have Ret til at indvie Biskopper blandt dem, som nu ved Guds Naade var omvendt til Troen. Paa samme Maade vidner Indskriften paa Runestenen ved Jelling fra omtrent Aar 960 om, hvorledes Kong Harald lod

Danerne kristne, men man kan sige sig selv, at paa Kongebud tog et Folk ikke i en Fart ved en ny Religion. Overgangen til den ny Lære synes at have fulgt med den gamle officielle Retsordning, thi Herredshøvdingen har sikkert nok her ligesom paa Island været Offerpræst (Gode) ved den Gudsdyrkelse, der var knyttet til Herredstinget. Det ser da ud til, at Overgangen til Kristendommen maa være vedtaget paa Herredstingene, og at disse ogsaa under de nye Former vedblev at være Hovedsædet for hvert Herreds offentlige Gudstjeneste. Men selv om det nu var vedtaget paa Herredstingene under Tryk fra Kongemagten, at man skulde forlade den

gamle Tro, blev mange ved i de følgende Tider at holde sig til den alligevel. I Slutningen af det tiende Aarhundrede beretter Munken Vidukind fra Korvej i sin Bog „Saksernes Historie“ om Forholdene her i Danmark følgende: „Vel er der kristne i Danmark fra gammel Tid; men de fleste dyrker Afguder og øver hedensk Gudstjeneste.“ Man kan da gaa ud fra, at Sogneinddelingen med de dertil hørende Kirkebygninger i det væsentlige er ordnet efter Aar 1000. Vore ældste Kirkebygninger var alle sammen opførte af Træ, og Navnene paa de enkelte Bygningsdele som Suld, Svelle, Sule, Gavl, Loft og Vindue hører alle til det oldnordiske Sprog. Ølgod Sogns ældste Kirke har sikkert været Herredets ældste Kirke. Den nærmest ved Herredstinget liggende Kirke kaldtes Fjerdingskirken, og den anses for i Overgangstiden at have været Herredets eneste Daabskirke. Foruden de efterhaanden byggede Sognekirker, skete det ogsaa, at enkelte Stormænd byggede Kirker ved deres Gaarde, de saakaldte Gaardkirker, som ofte senere blev Sognekirker. Men fælles for alle Kirkebygningerne var det, at de skulde før Brugen indvies af en Biskop, og det blev snart en almindelig Vedtægt, at Indvielsen kun maatte foregaa, naar der var henlagt Ejendomme til Kirkens Vedligeholdelse og til Præstens Ophold. Disse Ejendom-

me var væsentlig Jordegods. Hvor meget Jordegods man oprindeligt har henlagt til Ølgod Kirkes Vedligeholdelse kan vist ikke udredes mere, da Kirkens gamle Regnskabsbog næppe findes nu, men i Matriculen 1688 ser man, at en Ejendom i øster List samt seks Enge i samme By og en Ejendom i Agersnap var Kirkegods, men at Ølgod Kirke oprindeligt har været ret godt aflagt med Kirkegods kan man se af Provstens Indtægtsliste i „Ribe Oldemoder,“ hvor Afgiften af den hører til de største i Herredet.

Den oprindelige Trækirke i Ølgod har staaet i henved 200 Aar, indtil den romanske Byggeskik trængte herind i Landet og førte ny og mere kostbare Opgaver med sig for Kirkebygningen. Det var i Aarene 1125—75, at man byggede Domkirkerne i Ribe, Viborg og Lund af hugne Sten, og snart var man i Gang med et lignende Arbejde rundt i Landsognene. Omkring ved Aar 1200 har Arbejdet været i Gang her i Ølgod. Det var fremmede Bygmestre, der lærte os at bruge den haarde jydsk Granit som Byggenne til Kirkehusene, og den passede saa udmærket til et varigt Hus, der skulde staa fra Slægt til Slægt. Det var nok fremmede, der lærte os Byggekunsten, men det er Befolkningen selv, der udførte Arbejdet og gennemførte den fremmede Byggeskik saaledes, at

den passede til vort jævne Slette-land. Det er en overordentlig Kraft og Dygtighed, den jydsk Befolkning har udfoldet med Kirkebygningen, hvortil Emnet mange Steder maatte hentes langt udenfor Sognets Grænser. Ikke et eneste Sted i Europa har man paa et lignende Omraade opført saa mange Granitbygninger, og medens ethvert andet Bygningsværk fra Middelalderen er forsvundet, staar de gamle Kirkebygninger endnu her som Vidner om vort Folks Dygtighed og Offervilje. Den jydsk Kirkebygningskunst mangler hverken Ejendommelighed eller Selvstændighed til at omsætte de fremmede Former.

I Almindelighed foregik Kirkebygningen paa den Maade, at Koret ombyggedes først, og opad Østgavlen dannedes Alterbordet af hugne Granitkvadre, og Dækket paa Alteret var ofte dannet af en mægtig Granitblok, hvori der var hugget et Altergemme til Kirkens Helgenlevninger. Her i Ølgod Kirkes Alter har der været gemt en Mindelevning af St. Laurentius, der var Kirkens Værnehelgen. Om denne Helgen fortæller de gamle, at han var Diakon og Skatmester hos Pave Sixtus den anden, da der i Aaret 258 udbrød en Kristenforfølgelse. Soldaterne forlangte, at Laurentius skulde udlevere Kirkens Skatte, og han samlede da de fattige og fremstillede dem som Kirkens rette, sande

Skat. Da Pave Sixtus nu blev ført ud for at lide Døden, brast Laurentius i Graad og udbrød: „Ak Fader, hvor gaar du hen uden din Søn, du har jo aldrig forrettet Gudstjenssten uden mig, og nu under du mig ikke at dø sammen med dig.“ Dertil svarede Sixtus: „Min Søn, jeg forlader dig ikke, men du gemmes til en større Kamp. Vi gamle gaar nu til en let og ringe Kamp, men dig venter en herligere Sejr; derfor græd ikke, thi om tre Dage skal du følge mig. Del nu vore Skatte ud til de fattige.“ Da Laurentius nu gjorde dette, førte Soldaterne ham i Fængsel, hvor han blev pint paa mange Maader. Tre Dage senere blev han lagt paa en gloende Jernrist, og under de haardeste Pinsler udaandede han, idet han befalede sin Sjæl i Guds Haand. Rundt i Kristenheden blev hans Minde holdt i Ære, og her i Norden er han valgt til Værnehelgen for mange Kirker, ligesom hans Navn i dens danske Form som Laurids, Laust og som Pigenavnet Laurentse hyppigt brugtes og bruges endnu.

Domkirken i Lund har ogsaa St. Laurentius til Værnehelgen, og ligesom Jætten Find dér vilde forstyrre Kirkebygningen og nedrev om Natten, hvad der byggedes om Dagen, saaledes har de gamle Bygmestre her i Ølgod aftegnet et glubende Dyr, der sammen med det udhuggede Mandehovede

vel skal afbilde de gamles Forestillinger om onde Magter, der vilde forstyrre Kirkebygningen. Det ser ud til, at Koret oprindelig har haft en lige afsluttet Gavlmur mod Øst, og at den halvcirkelformede Absis senere er tilbygget. man ser dette paa, at Skiftegangen i denne Bygningsdels Murværk ikke følger med Korets Skifter. Absis betyder det tilknyttede og er saaledes her føjet til den oprindelige Østmur. Det cirkelrunde Vindøje her er sammensat af to oprindelige Vinduesoverligger. I de oprindelige Gavlmure fandtes kun et Vindue mod Øst, saa der er rimeligvis brugt en anden Overligger mere fra den oprindelige Sydmur, hvor der vistnok i Middelalderens Slutning var tilbygget et Kapel med fire smaa Gavle.

Naar Koret var bygget færdig med sin smukke Korbue ind mod Kirken, blev den indviet, og derefter tog man fat paa Skibets Bygning paa den Maade, at man efterhaanden, som Arbejdet skred frem, fjernede af den oprindelige Trækirke, og Skibet byggedes i Reglen efter Forholdene i Jerusalem. Tempel dobbelt saa langt som Koret, oftest henholdsvis 12 og 24 Alen. Skibet fik i Almindelighed to smalle Vinduer med runde Overligger samt en Dør paa hver Side. Gennem Døren mod Nord var Kvindernes Indgang, og gennem Døren lige

overfor mod Syd var Mændenes Indgang. Den sidste var ofte særlig udsmykket med udhuggede Figurer i Indfatningen. Vestgavlen havde oprindelig lige Afslutning ligesom Koret. De fleste Steder blev der i Middelalderens Slutning udenfor Skibets to Indgangsdøre bygget Forstuer, som ved Mændenes Indgangsdør kaldtes Vaabenhuse, fordi de her skulde stille deres Vaaben, som ikke maatte føres med i Kirken. Det ses let, at disse Vaabenhuse alle Steder er bygget i en senere Tid end Kirkeskibet. De bærer Spor af den gotiske Bygningskunst, som blev almindelig i hele Landet efter den romanske Byggeskik, og man har da glemt at hugge den haarde Granit, mens Murstenene er dens Afløser. Omtrent samtidig bygges Kirketaarne de fleste Steder, men det ses ogsaa ofte paa dem, at Byggekunsten er i Forfald, og at Tiden er fattigere. Det Kapel, der 1638 nævnes paa Kirkens Sydside, er sandsynligvis opført som Gravkapel for Familien paa Lindbjerggaard.

Fra Kirkens ældste Tid var den en selvejende Stiftelse, som havde fuldstændig Raadighed over de Midler, der var henlagt til dens Vedligeholdelse, og disse Midler var i Reglen saa rigelige, at der stadig kunde lægges noget til Side til Nybygning og til Inventar. Kirkens Indtægter opkrævedes af to Kirkeværger. De skulde paase

at Kirken holdtes i forsvarlig Stand, og at dens Ejendom og Indtægter ikke forringedes. Hvert Aar kom Sysselprovsten for at gennemgaa Kirkens Regnskab og sammen med Kirkeværgerne at lægge Planer for den fremtidige Brug af det kommende Aars Indtægt. Provsten fik her af Ølgod Kirke 6 solidi aarlig for at føre Tilsynet.

Af Kirkens middelalderlige Inventar er kun bevaret et Krucifiks og Døbefonten, som dog ikke er Kirkens oprindelige, idet man kan gaa ud fra, at der fra først af har været en Døbefont af Granit, der var opstillet midt imellem Kirkens to Indgangsdøre. Den nuværende prægtige Malmdøbefont er støbt til Kirken 1455. Selve Fonten bæres af fire kvindelige Figurer og har paa Siden Billeder af en Biskop og Kirkens Værnehelgen St. Laurentius. Langs Overkanten paa Fonten er et smukt gotisk Ornament og derunder en Indskrift med gotiske Bogstaver, de saakaldte Minuskler. Den Tolkning af Indskriften, som man anser for den sandsynligste, er saaledes:

anno + domini + m + cd + l + quinto + ølgud + ecelesie + laurentii + plebanus + herman + mynder + maria.

Kun for de sidste to Ords Vedkommende er der nogen Tvivl, idet Støberen i det sidste Ord har brugt et i og et n i Stedet for m, og det næstsidste Ord maa

være Præstens Efternavn, men heri er de to første Bogstaver meget usikre. Ordet Marie maa her ligesom paa samtidige Klokkeindskrifter være tænkt som en Anraabelse.

Oversat paa Dansk kommer Indskriften derefter til at lyde saaledes: I det Herrens Aar 1455 til St. Laurentiuskirken i Ølgod fra Præsten Herman Mynter. Maria.

Lignende pragtfulde Døbefonter findes i Varde, fra 1437, i Nordby paa Fanø, og en Font fra Pelvorm finder nu i Büsum Kirke i Ditmarsken. Det er da sandsynligt, at Støberen af disse Pragtstykker har haft hjemme paa Ribeegnen.

I den senere Middelalder brugtes Kirkens overskydende Indtægter især til Udvidelse og Omdannelse af det gamle Kirkehus. Absis blev tilbygget mod Øst og forsynet et halvrundt Kuppelhvælv, Koret blev efter Tidens Skik forsynet med Hvælvinger i Stedet for det oprindelige Bjælkeloft, og Taarnet tilbyggedes mod Vest, saaledes at de hugne Granitkvadre, som sad i den oprindelige Vestgavl, brugtes til dets nederste Skifter, Resten var Mursten ligesom Materialet til Hvælvingerne. Taarnspidsen havde oprindelig 4 Gavle, men ved en Ombygning, der skete 1757, fik det vistnok sit nuværende almindelige Tag. Som før nævnt er Kirkeklokken bekostet 1646 af Familien Juel paa Lindbjerggaard, og samme Familie har rimeligvis

bygget Gravkapellet til Kirkens Sydside. Naar det førnævnte Sagn beretter, at Hejbølbonden har bygget Kapellet, er det nok at gøre ham for megen Ære. Ved de fleste Landsbykirker fandtes lignende Gravkapeller, og det er alle Steder Herremændene, der har opført dem i Tiden mellem 1536 og 1627. I dette Tidsrum og noget senere var det Skik, at de adelige Lig blev balsamerede og hensat i aabne Begravelser, og 1638 stod Kapellet her. I det hele var det første Aarhundrede efter Reformationen en lykkelig Fredstid, og dette giver sig ogsaa tilkende i Kirkernes Inventar, som Præster og Herremænd især har skaffet paa Kirkens Regning, og ofte har de forsynet Genstandene med deres egne Navne eller Vaabenmærker til Minde for Efterslægten. Kirkens smukke Stolestader med udskaarne Endestykker er vistnok bekostet i Christian den fjerdes Regeringstid.

Altartavlen her er fra 1596 og bærer Præsten Søren Jensens Navn. Den har smukt Billedskærerarbejde i Renaissancestil, og i 1899 blev den omhyggeligt istandsat af Magnus Petersen samt forsynet med Malerier af H. Agersnap.

Prædikestolen, der er fra 1609 og bærer Præsten Hans Sørensens Navn, er ligeledes et godt Renaissancearbejde.

Fra Middelalderen var Kirkehusene de fleste Steder prydet

med Billeder ved de forskellige Helgenaltre baade i udskaaet Træarbejde og sam Malerier paa Væggene. Ved den lutherske Kirkerensning fjernedes mange af disse Billedet, men i Stedet derfor fik Kirkerne mange Mindebilleder af Præsten eller andre ansete Mænd. Paa Ølgod Kirkes nordlige Kormur har Præsten Søren Jensen ladet ophænge et Mindebillede om sig selv med 2 Hustruer og 17 Børn. Midterpladsen i Billedet indtager Hr. Søren selv. Han fremstilles her som en anselig og kraftig Præstesikkertelse med Karakter, Anvor og Djærvhed i Ansigtets kraftige Træk. Præstedragten er efter gammeldags Skik. Pibekraven, som bæres af alle mere velstaaende Personer i hine Dage, er her lille og beskeden i Forhold til, hvad der ellers var Tidens Mode. Over den pelsbræmmede Vams bærer han en lidt længere Kappe, hvis Ærmer kun naar til Albuerne; det er disse to Klædningsstykker, som i vore Dages Præstedragt er sammenvoksede til ét, saa de nuværende „Vinger“ paa Præstekjolen betegner den gamle Kapperand. Det er ikke nogen egentlig Præstedragt, Hr. Søren fremstilles i paa Billedet. En særlig Præstedragt kendtes endnu ikke i hans Tid. I den Aarbog, historisk Samfund for Ribe Amt udgav 1903, findes en udmærket Redegørelse for dette Billedes Historie, og af dette Skrift

er nærværende uddraget. Hr. Søren Jensen har været omhyggelig for den Kirke, hvis Tjener han var i 50 Aar; thi foruden det, at han fik Kirkens smukke og anseelige Altertavle anskaffet til Kirken, har han ligeledes faaet anskaffet Kirkens smukke Kalk og Disk maaske paa sin egen Bekostning. Kalken har følgende Indskrift: „Denne Kalck och Desk lod Hr. Søren Jensen giøre til Ølgaa Sogen Kierck Anno 1599.“ Indskriften paa hans Mindetavle og paa en anden Tavle ved Siden af over hans lille Sønnedattersøn Iver Pedersen Hemmet vil blive nævnt under Præsternes Historie.

Efter den ulykkelige Svenskekrig 1658—60 var der en almindelig Fattigdom overalt i Landet, og Statens Pengevæsen var samtidig saa fortvivlet, at Frederik den tredie greb til det daarlige Middel at sælge Krongodserne, hvoraf Staten havde haft en væsentlig Del af sine Indtægter. Den senere skaanske Krig gjorde Forholdene endnu værre, og Enevældskongerne forgreb sig nu paa de selvejende Kirker, idet de gav sig til at sælge bort af dem. Ved Aaret 1711 blev en stor Del vestjydske Kirker solgt ved offentlig Auktion, og inden 1720 kan man regne, at saa godt som alle Kirkerne her i Stiftet var gaaet over i privat Eje. Det var oftest Herremændene i de paagældende Sogne, der var Købere til Kirkerne, som

nu blev en Handelsvare, hvis Tiender og Jordegods det gjaldt om at faa saa meget ud af som muligt. Man ser derfor ogsaa, at Kirkerne som Herremændenes Ejendom ofte var i en ussel Forfatning, og det er meget sjældent, at der til dem anskaffes nyt og værdifuldt Inventar. Henrik Juel til Lindbjerggaard havde 1688 Ølgod Kirkes Tiender og Ejendomme i Pant, og da Pantesummen næppe nogensinde blev udbetalt, var han saa godt som Ejer af Kirken. Gerhard Lichtenberg fik Skøde paa Kirken, og det hedder til hans Ros, at han var omhyggelig med at holde de mange Kirker paa sine udstrakte Godser vedlige. Hans Eftermand Cancelliraad, Regiments skriver Peder Saxesen har ogsaa vist nogen Interesse for Ølgod Kirke, idet han, det sidste Aar han var Kirkens Ejer, lod Søren Jensens smukke Epitafium restavrere. Ølgod Kirke synes saaledes at have været forholdsvis heldig stillet i de henved 100 Aar, den var i adeligt Eje.

I et gammelt Kirkeskøde hedder det, at Kirken vilde være bedre sikret for ordentlig Vedligeholdelse, naar samtlige Beboere var Ejere af den. Dette har ogsaa vist sig de fleste Steder, og især er der i den sidste Menneskealder gjort meget for, at de gamle Gudshuse kan vedblive at staa med den Værdighed og Skønhed,

som de er overladt os med for Aarhundreder siden. Ølgod Kirke er ogsaa meget godt holdt vedlige som Beboernes Ejendom. 1902 har Skibet faaet ny Vinduer med Granitindfatning, mens flere af de oprindelige smalle Vinduer er tilmurede, og 1896 er der anskaffet et godt Kirkeorgel.

I det hele kan man ikke fortælle et Sogns Historie uden at støde paa Kirken. Her er Sognets Personalhistorie knyttet til gennem Tiderne. Fra Livets Indgang til dets Udgang, fra Fødsel til Død, i Glæde og Sorg blev Folkelivet knyttet til Kirken gennem de mange Aarhundreder. Det er saa beteg-

nende for dette Forhold, hvad Digteren Reitan skriver:

Der sukked vor Fa'er med glø-
dende Barm,
naar Klokkerne rørte sin Stemme,
der fældte vor Moer en Taare
varm,
som ej hendes Sønner skal glemme.
Der hented de Bod for de tun-
geste Savn
og Styrke til Vandringens Møje,
der fanged de Freden i Jesu Navn,
da mødig de lukked sit Øje.
Den Gang I som spæde blev
vugget paa Skød,
Gud Fader os der satte Stævne,
og over de rislende Vande lød
de Ord, som gier hvad de nævne.

III.

AF ØLGOD PRÆSTEHISTORIE.

OM Præsterne i Ølgod før Reformationstiden har man ingen Efterretninger, og heller ikke findes noget om, hvorledes Overgangen til den lutherske Lære her er foregaaet, men sandsynligvis er det gaaet her som i de fleste andre Sogne, at den Præst, der da sad i Embedet, i al Stilhed er gaaet over til den ny kirkelige Skik. Den første lutherske Præst i Ølgod kender man ikke engang Navnet paa. Derimod findes fra 1556 et Tingsvidne udstedt paa Østerherreds Ting, hvori nævnes en forhenværende Kapellan i Ølgod, Hr. Niels Persen, der havde udspreedt Rygter om Hans Tavsen, at denne havde slaæet og trukket ham i Haaret. Derfor søger Biskoppen paa Tinge Vidne af 8 Dannemænd, som var Hr. Niels Gris til Tolstrup, Per Høst i Hodde, Jep Høst i Krarup, Niels Bunde i List, Laurids Bunde ibidem, Laurids Olufsen i Auersnap, Laurids Jensen i Lindbjerg, Per Persen i

List og Poul Persen i Auersnap, at de havde hørt, hvorledes Mester Hans Tavsen paa Torstrup Kirkegaard havde spurgt Poul Lavsen i Byllund, som kom gangendes udi Ølgod Præstegaard med Hr. Niels Persen, som før var Kapellan der sammesteds Lørdag næst Miserekordia, om han saa eller fornåm, at Mester Hans Tavsen enten slog eller haardrog Hr. Niels Persen den Dag eller Stund i nogen Maade. Dertil svarede fornævnte Poul Larsen og sagde, at Mester Hans hverken slog eller haardrog hannem i nogen Maade, men skød hannem fra sig med sin Haand tre eller fire Gange og bad Poul Lavsen, at han skulde skille ham ved fornævnte Hr. Niels Persen. Hans Tavsen var ikke selv mødt paa Tinge, men Præsten i Torstrup, Hr. Niels Glambæk, var mødt paa hans Vegne for at faa Vidnesbyrd om, hvorledes Sagen var gaaet til, men om Grunden til Kapellanens Op-

træden melder det gamle Aktstykke ikke noget. Da der altsaa før 1556 har været Kapellan i Ølgod, har der vel ogsaa været en Sognepræst. Samme Aar fik Sognet en ung Mand, *Søren Jensen Buch*, i Præsteembedet, og han virkede her i de følgende 50 Aar. Om denne Præst vides ellers kun grumme lidt, og Navnet paa hans tvende Hustruer kendes slet ikke. Det nævnes i Rørdams danske Kirke- love, at han en Tid havde af Kongen faaet Bevilling til at nyde Sneum Kongetiende, for at han af dens Indtægter kunde holde en af sine Sønner til Studeringerne, men 1594 inddroges den igen under Kronen. Om hans Embeds- tid findes følgende Linier under Epitafiet i Kirken:

Anno 1556 Die Purificationis (o: 2. Februar) bleff Hr. Seufren Jensen Præst i Ølgod oc Strelloff, oc døde hand Anno 1606. Da han som gammel Mand lod Epitafiet opsætte, og da hans Hustruer og flere af Børnene vistnok efter Tidens Skik var stedte til Hvile inde i Kirken, lededes hans Tanker let hen paa Livet hinsides. Dette giver sig et talende Udtryk i de latinske Vers, han lod skrive omkring Billederne, og som her gengives i Oversættelse efter Aar- bogen „Fra Ribe Amt“ 1903.

„Længe har alt min Gud mig hvisket
med Alvor i Øre:
Sjæl, vær færdig til snart Verden at
sige Farvel!

Ofte klaged' jeg da min Sorg over him-
melsendt Skæbne;
Hjærtet fandt Ro ved med Haab opad
mod Himlen at se.
Kristus — det vide du Ven! har nu mig
Himmerig skænket.
Hvilen er sød i hans Favn. Fattige Ver-
den; Farvel.“

Langs Billedets Ramme staar ligeledes et Vers paa Latin, og paa dansk vil det hedde:

„Ej findes Kvide saa stor som den,
naar Menneskehjerter, bundne ved
Troskabens Baand,
skilles i Dødsnattens Gru.
Enten min Dødsstund er nær
eller og paa Jord jeg skal tøve,
trøster jeg stadig min Sjæl:
evig er Herren, min Lod.“

Paa en Trekant over Tavlens Ramme staar et Kristusmonogram, og derunder en latinsk Sætning, som kan oversættes saaledes:

„For den, der tørster, tigger og trakter
efter det
bedste, skal Guds Hjælp ikke udeblive.“

Dernæst staar paa Tavlens Understykke et Udtryk, som paa dansk gengives saaledes:

„Alt, hvad hos mig kun var Støv, hviler
her og sover sødt under Mulde.
Aanden jubler med Fryd hisset i Salig-
heds Borg.“

To af Søren Jensens Sønner blev Præster, den ene som hans Eftermand her i Pastoratet. En tredie Søn Magister Jens Sørensen Ølgod færdedes i nogle Aar i Udlandet som Hovmester for nogle unge Adelsmænd af Slæg-

ten Lunge. Gennem fire Slægtled sad samme Slægt i Præsteembedet her. Hans Sørensen har temmelig sikkert været Faderens Medhjælper i Embedet i nogle Aar, og 1619 nævnes det i Kancelliets Brevbøger, at han havde søgt kgl. Tilladelse til at faa en af sine Sønner optaget i Sorø Skole. 28. Aug. s. A. udgik da kgl. Befaling til Rektor Hans Staffensen i Sorø, at han skulde optage Hr. Hans's Søn fra Ølgod, naar der blev Plads ledig i Skolen.

En Datter af Hans Sørensen ved Navn Anna var født her 1610, og hun var vist næppe 20 Aar gl., da hun blev gift med den unge Præst i Lønborg Hr. Peder Iversen Hemmet. Han blev faa Aar senere afsat fra Embedet, og Ægteparret maa sikkert en Tid derefter have boet i Ølgod Præstegaard, hvor deres lille Søn Iver døde 1633. Ikke længe efter blev han Vikar ved Aarhus Domkirke, og 1636 blev han der residerende Kapellan. 1637 satte han her i Ølgod Kirke en Mindetavle over sin lille Søn, og denne Tavle af sort Skifer sidder endnu i Kirkens Kor.

Hans Sørensen var Præst i Ølgod i henved 40 Aar. Hans Hustru Kirsten Paulsdatter Barfod var Præstedatter fra Øse, og mindst tre af hans Sønner blev Præster.

Sønnen Peder Hansen sad i Embedet her 1646, og vistnok

dette Aar ægtede han Præstedatteren Kirsten Jensdatter Schytte fra Lønborg. Deres Søn Jens Pedersen Ølgod, blev Student fra Ribe Skole 1679, og efter Faderens Død 1682 fulgte han ham i Embedet og døde her 1695. Hans Eftermand Jens Christensen Broch var Præst her i 27 Aar, men om ham beretter Præstehistorien kun grumme lidt. Eftermanden Magister Morten Casper Jochumsen Wulfsberg fortælles der derimod en hel Del om; men det er ikke just for hans Dyders Skyld. Faderen var Præst og en lærd Mand, og Sønnen viste tidlig store Evner, som blev vel udviklede i Hjemmet. Som Barn skulde han engang ved en Visitats vise sin Dygtighed i Græsk for Biskop Thomas Kingo, men da Drengen begyndte at tale Græsk og endog brugte dette Sprogs forskellige Dialekter, skal Faderen have afbrudt ham ved at sige: „Simplificiter mi fili, ut intelligat episcopus!“ (Tal mere jævnt min Søn, for at Biskoppen kan forstaa dig). Men han var ikke saa rar, som han var lærd. Han var et sært uroligt Hoved, og det hedder i den gamle Beretning: „Hos ham var store, ja de største Naturens Gaver, men som ved Liderlighed kvaltes i ham.“ Han fik Embeds-eksamen 1699 og tog Magistergraden 1706. En kort Tid var han Sognepræst i Vester Hæsinge, men han maatte fratræde Embedet

der, da Kaldsretten fradømtes Kirkejeeren. 1712 blev han Præst paa Avernakø, men 5 Aar senere rendte han uden videre Ansøgning fra dette Embede og rejste ud af Landet. Allerede 1714 havde han i København ægtet en rig Enke, Sidsel Kirstine Riber, der var 41 Aar gammel, saa det ser ud til at have været et Fornuftparti, Magisteren har gjort. Men Herligheden varede da heller ikke længe. Den Velstand, hun bragte ham, blev snart sat overstyr, og han efterlod hende ved sin Bortrømning i yderste Armod. Efter henvend 4 Aars Færd i Udlandet kom han tilbage til Danmark, og for at faa et Levebrød her, maatte han søge Kongens Naade, fordi han uden Tilladelse havde forladt sit Embede, og da han 12. December 1721 havde faaet Tilgivelse for sin Forseelse, lykkedes det ham ikke længe efter at faa Præsteembedet her i Ølgod, hvor han dog kun blev et Par Aar, idet han 1724 blev Præst i Søllested paa Fyen. Her døde han 1729, og det fortælles, at han paa sit yderste bad om at blive begravet i Kirkeporten, for at enhver kunde træde paa ham.

Aar 1724 blev Christen Thomsen Lund, der i 15 Aar havde været Præst i Skarrild Arnborg, forflyttet til Embedet her i Ølgod. Han var født 1683 paa Bøstrup i Salling, og fik Embedseksamen 1703. To Aar efter blev han Præst

i Rødding, Nørlyng Herred, hvorfra han 1709 kaldedes til Skarrild. Samme Aar, han kom til Ølgod, blev han Provst for Herredet. Han døde 1728.

Eftermanden Ude Sørensen Haar var født i Kolding 8. September 1694, og 1716 blev han Student fra sin Fødebys Latinskole.

Hans Fader, Søren Haar, hørte til en anset og velhavende Borgerslægt i Kolding. Hans Bedstefader var sikkert nok den Søren Haar, som 1637 var Kirkeværge i Kolding og 1658 Raadmand der i Byen. Aaret efter, at Ude Sørensen Haar var bleven Præst her i Ølgod, blev han gift i Kolding, med den 20 aarige Kirstine Hansdatter Bruun. I 6 Aar havde han været Hører ved Kolding Latinskole, og han maa da have nydt Anseelse for Lærdom, idet han efter Bestilling fra kgl. Majestæt blev sat til at forny de gamle latinske Indskrifter i Slotskirken paa Koldinghus.

1742 blev han udnævnt til Herredsprovst, og han maa have været en velhavende Mand, idet han 1759 blev Medejer af Jullingsholm i Sdr. Omme. Han beklædte Præsteembedet her indtil sin Død 1789, og han maa altsaa regnes blandt Jubelarerne.

Sognets næste Præst Hans Pertou var Malersøn fra Horsens, og han havde vistnok været personel Kapellan her siden 1766.

Om ham har gamle Folk fortalt,

at han var saa forfaren i „de sorte Kunster,“ saa Folk af den Grund havde særlig stor Respekt for ham. Efter Poul Bjerges Fortælling i sin „Tids og Familieskildring fra Vestre-Jylland,“ skoldede Pastor Pertou engang en Heks fra Strelluf til døde, fordi hun havde ved sine Kunster lavet det saaledes, at de ikke kunde faa Smør i Præstegaarden. Madammen klagede sig derover til Præsten, og han vidste gode Raad for det. Han spurgte, om de ikke havde en rød Potte, der aldrig havde været i Brug. Jo, det havde de da. Saa jog han alle Folkene ud saa nær som en gammel Pige, der skulde hjælpe ham, og derpaa laasede han Dørene, fyldte Potten med Vand, og satte den paa Ilden. Han sagde saa til Pigen, at hun skulde fyre dygtigt under Potten, og hun skulde ikke bryde sig om, hvad der skete derefter, men blot holde Vandet i Kog, og det gjorde ikke noget, om det kogte over. Han gik saa op paa sit Studerekammer og læste, mens Pigen gjorde, hvad hun var bedt om. Da Vandet begyndte at koge, kom der en gammel Kælling til Vinduet og jamrede og skreg i en grov Tid, og hun raabte til Pigen, at hun dog endelig skulde tage Potten af Ilden, for ellers blev hun skoldet helt ihjel. Men Pigen lod, som hun ikke hørte det, og da Vandet var kogt halvt bort, kom Præsten ud og spurgte Kællingen, hvad hun vilde, men hun vedblev at

klage sig og bede om, at de endelig skulde tage Potten af Ilden. „Du har nok taget noget af vort Smør,“ sagde Præsten. Ja, det kunde Kællingen ikke nægte, men hun bad dem da saa mindelig om at tage Potten af Ilden. Det vilde Præsten ikke. Han sagde, at nu skulde hun ikke komme tiere og tage Smør fra dem. Vandet vedblev da at koge; indtil det var helt kogt bort. Men Dagen efter laa Heksen i Strelluf og var død, og det var at se til, ligesom hun var skoldet ihjel.

Samme Pastor Pertou havde en Karl, de kaldte Thomas Tyv; han havde nemlig stjaalet og derfor faaet et Tyvemærke indbrændt i Panden. Præsten tog ham dog i sin Tjeneste, og ingen troede, at Thomas turde stjæle fra ham; men Tyvenykkerne var for dybt indgroede, og en Aften fik han en Flæskebøste listet ned fra Skorstenen og ind under sine lange Frakkeskøder, uden at nogen mærkede det. Pigerne savnede omsider Bøsten og fortalte det til Madammen, og hun fortalte det igen til Præsten. Da Folkene næste Morgen sad ved Davrebordet, kom Thomas ind med Flæskebøsten, og Folkene lo ad ham; men han blev staaende til Præsten kom derud. Saa siger han til Thomas: „Hvad vil du med den Skinke, vil du kanske forære mig den?“ Thomas sagde ikke et Ord, og Præsten vedblev: „Ja, læg den fra dig, det er ikke værd,

du staar og forbærer dig paa den!“ Men Karlen kunde ikke lægge den fra sig. „Hvor er du kommen ved den?“ spørger Præsten saa. Karlen vilde nødig ud med Sproget, men han maatte jo til det, og saa sagde Præsten: „Hæng den, hvor, du tog den, og vov saa ikke at stjæle fra mig tiere!“ Nu var det først, at Karlen kunde blive skilt ved den stjaalne Svinebøste.

Videre fortalte man ogsaa, at Pastor Pertou havde manet et Spøgelse ned ved Ekknud Bro under en stor Sten ved den nordre Side af Broen, men det var nok kun med Nød og næppe, Præsten havde faaet Magt over Spøgelset.

Det er forøvrigt en Kendsgerning, at flere af de rationalistiske Præster holdt af at omgive sig med et Skær af, at de ejede magiske Kræfter, som de skulde have erhvervet i „den sorte Skole.“ Det samme gentager sig, hver Gang Kirken mister sin aandelige Kraft. Man saa det i Slutningen af Midtalderen, da Præster og Munke mange Gange overfor Almuen brugte fromt Bedrag („fraus pia“) for at faa den til at vise Ærbødighed og Offervilje overfor Kirken og dens Tjenere.

Sognets næste Præst Hermann Esmann kom hertil fra Mejrup, hvor han havde været Præst i 15 Aar, og derefter sad han i Embedet her fra 1802—1824. „Han var en god Mand, en utrættelig Arbejder i Ordets Tjeneste og en

duelig Religionslærer,“ staar der om ham i Kirkebogen. Det fortælles, at han døde af et Slagtilfælde, som han fik af Forskrækelse over en anmeldt Bispevisitats.

I de følgende 12 Aar var Frederik Holmsted Palludan Præst i Ølgod og Strelluf. Han var født i Norge 1782.

Hans Fader T. B. Meldal var da Præst i Oddernæs, men hans Morfader Rasmus Palludan, Præst i Stege, blev senere Biskop i Christianssand, og den unge F. H. Meidal antog da Moderens Stavn. Han gjorde sig under sin Virksomhed her agtet og afholdt af sine Sognefolk. Han blev 1836 Præst i Sæby—Hallenslev, Holbæk Amt, og her døde han 1855.

Den næste Præst her var Jens Henrik Brandt, som var født i Odense 1803 og blev Student fra Fødebyens Skole 1820, 1828 fik han Embedseksamen. Fire Aar senere blev han Præst i Grindsted, og han blev 1851 forflyttet herfra Ølgod til Skeby—Otterup paa Fyen, hvor han døde 1860. I Vibergs Præstehistorie meddeles, at han var en sand Polyhistor, som, naar han fik fat paa en Bog ligemeget hvilken, ikke hvilede, forinden den var gennemlæst. Han var meget retskaffen og velvillig, men blev distrahit og glemsom og tilsidst sindssvag. Poul Bjerger fortæller i sin førnævnte Bog, at Præstefruen gav sin Mand afmaalt

Lys med om Aftenen, før at han skulde nødes til at gaa i Seng til ordentlig Tid; men han søgte at faa fat paa Lysstumper i Køkkenet uden hendes vidende. I Mangel af andet kunde han pirre op i Kakkelovnsilden, øge den med Avispapir og saa ligge paa Gulvet og læse derved. Gamle Folk har fortalt, at de kunde gaa og vente paa ham i timevis ved Kirken, og det kunde hænde, at han i Vintertiden ikke kom paa Prædikestolen, før Solen var gaaet ned. Folk var naturligvis misfornøjede med Præstens Forsømmelser, og naar de talte til ham om at passe Tiden bedre, lovede han nok saa godt, men alligevel blev det ikke bedre. Havde Folk saa ventet paa ham en tre fire Timer, før han kom til Kirken, kunde han alligevel give sig god Tid, inden Gudstjenesten. Men naar han først kom paa Stolen, kunde han endda nok tilfredsstillende Folk. I hans Embedstid kom der noget mere Røre i Sognets kirkelige Forhold, men det blev især fremkaldt af Lægprædikanter.

1851 blev saa J. M. H. Stilling Præst i Ølgod, og han var i næsten alle Henseender en Modsætning af Formanden, idet han under sin Studietid i København, og gennem sin senere Virksomhed der var bleven stærkt paavirket af Grundtvigs folkelige og kirkelige Synsmaade. Han havde faaet sin Embedseksamen 1840. Derefter

blev han sammen med Martin Hammerich Medbestyrer af Borgerdydskolen i København, og fire Aar senere tillige Præst ved Hovedstadens civile Arresthus. Han var altsaa i København under det politiske Røre, der affødte Juni-grundloven, og han var ikke nogen ligegyldig Tilskuer. Her i Ølgod søgte han da ogsaa at vække Folk baade kristeligt og folkeligt, men det var kun de færreste, der forstod ham til Bunds og kunde faa rigtig Udbytte af hans Virksomhed som Præst. Men Folk holdt af ham og satte Pris paa hans jævne Færd blandt dem. Men Pastor Stillings Gerning her blev altfor tidlig afbrudt, idet han døde 9. Maj 1858 kun godt 43 Aar gammel.

I de følgende 11 Aar var Axel Viggo Læssøe Præst i Ølgod. Han var født i København 1819. Hans Fader var Grosserer Niels Frederik Læssøe, og han var Broder til Helten Oberst Læssøe, der faldt i Slaget ved Isted 25. Juli 1850. Hans Moder Margrethe Juliane Signe Abrahamsen var en Kvinde med ypperlige Evner, og i sit Hjem samlede hun mange af Dattidens Kunstnere og Skønaander; men inderligst var hun knyttet til Digteren H. C. Andersen, paa hvis Udvikling i ædel Retning hun havde stor Indflydelse. Hun skrev 1836 „En Moders Brev om Pigebørns Opdragelse“, og i denne Afhandling saavel som i sine

mange Breve viser hun en fin poetisk og elskelig Kvindelighed, der ganske svarede til den, hun udfoldede gennem hele sit Liv og al sin Virken. Pastor Læssøe havde arvet Moderens Interesse for Kunst og Literatur, og han skrev i sin Ungdom i forskellige Blade om kunstneriske og literære Emner. 1869 blev han forflyttet til

Svallerup Præsteembede i Holbæk Amt.

De to følgende Sognepræster J. H. C. Bucholtz og J. C. F. Orlrik skal bare nævnes, thi vi er nu naaet saa nær op mod vor Tid, at begges Virksomhed er bevaret i levende Minde hos de ældre af Ølgod Sogns Beboere.

